

Dziennik Reni Spiegel

**Przewodnik dla nauczycieli
i edukatorów**

O projekcie

Aby przybliżyć dziennik Reni Spiegel szerszemu gronu odbiorców, zwłaszcza młodzieży w Polsce i zagranicą, Żydowskie Muzeum Galicja i Fundacja Edukacji i Sztuki zrealizowały projekt polegający na stworzeniu serii krótkich filmów opartych na fragmentach pozostawionych przez nią zapisków.

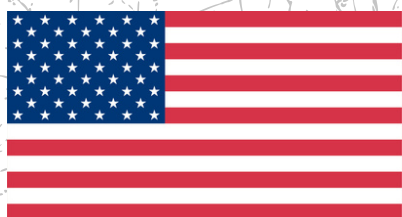
Filmy łączą w sobie animację, sceny aktorskie oraz narrację zbudowaną z cytatów z dziennika Reni. Zdecydowanie nie jest to produkcja dokumentalna – autorzy postanowili stworzyć artystyczny obraz świata, jaki wyłania się z kart dziennika Reni: oniryczny, daleki od dosłowności, a jednak oddający grozę historycznych wydarzeń oraz towarzyszącą im atmosferę i emocje autorki. Każdy odcinek serii zamyka fragment wywiadu z Elizabeth Bellak – ocalałą siostrą Reni. Wywiad ten został nagrany w maju 2023 roku.

W każdym odcinku przedstawiony został jeden aspekt dramatycznej historii Reni Spiegel oraz kontekst historyczny II wojny światowej i Holokaustu, ale także bardziej ogólne tematy. Twórcom filmów zależało na tym, by poprzez historię Reni mówić również o sprawach uniwersalnych: ogólnoludzkich wartościach, empatii, prawach człowieka, szacunku i tolerancji oraz o zagrożeniach dla tych wartości - ksenofobii, wykluczeniu, prześladowaniach.

Wszystkie odcinki z serii udostępniane są na kanale YouTube Żydowskiego Muzeum Galicja, na stronie internetowej Muzeum oraz w mediach społecznościowych.

Projekt „Dziennik Reni Spiegel – wirtualna opowieść i edukacja na rzecz praw człowieka” został zrealizowany we współpracy i dzięki wsparciu finansowemu Konsulatu Generalnego USA w Krakowie.

Kim była Renia Spiegel?

Renia Spiegel urodziła się 18 czerwca 1924 roku w Uhryńkowcach (powiat zaleszczycki, woj. tarnopolskie). Była córką Róży i Bernarda Spiegel. Bernard Spiegel pracował jako zarządca majątku ziemskiego. Siostra Reni – Ariana, młodsza od niej o 6 lat, była przed wojną dobrze zapowiadającą się dziecięcą aktorką. Róża Spiegel przebywała z młodszą córką w Warszawie, dbając o jej rozwój i karierę. Renia Spiegel mieszkała z dziadkami w Przemyślu, gdzie chodziła do szkoły. Ze względu na jej talent literacki, rodzina starała się zapewnić Reni warunki do nauki i rozwijania pasji. Matka zachęcała ją do pisania poezji.

W chwili wybuchu II wojny światowej Renia i Ariana były razem z dziadkami w Przemyślu, tymczasem ich matka przebywała w Warszawie, a ojciec w majątku koło Zaleszczyk. Po kampanii wrześniowej i podziale terytorium Polski pomiędzy nazistowskie Niemcy i ZSRR, siostry znalazły się pod okupacją sowiecką i przez długi czas nie miały kontaktu z matką, która pozostała po niemieckiej stronie. W tym okresie Renia Spiegel poznała swojego chłopaka – Zygmunta Schwarzera.

Latem 1941 roku, w wyniku wojny niemiecko-sowieckiej, Przemyśl został zajęty przez Niemców. Sytuacja w mieście stawała się coraz bardziej niebezpieczna dla ludności żydowskiej i powstało przemyskie getto, dzięki staraniom przyjaciół, udało się wydostać z getta młodszą z sióstr – Arianę Spiegel. Dołączyła ona do matki w Warszawie. Róża i Ariana Spiegel przeżyły wojnę w Warszawie i Wiedniu jako Maria i Elżbieta Leszczyńskie. Renia Spiegel została zastrzelona w Przemyślu latem 1942 roku, niedługo po swoich osiemnastych urodzinach. Zginęli także jej dziadkowie i ojciec.

Dziennik Reni Spiegel

Renia Spiegel zaczęła pisać swój dziennik na początku 1939 roku. Ostatnie wpisy – z lipca 1942 – powstały niedługo przed jej śmiercią. Zapisywała swoje obserwacje, refleksje, tęsknoty, lęki, nadzieje, plany na przyszłość. W dzienniku znalazły się też niektóre jej wiersze. Dziennik Reni to blisko 700 stron regularnie prowadzonych zapisków, świadczących o talencie literackim i zmyśle obserwacyjnym autorki. Na kartach dziennika znajdziemy przejmujący zapis emocji młodej kobiety oraz codzienność w czasie sowieckiej i niemieckiej okupacji. Jest to niezwykle świadectwo z czasów Zagłady.

Dziennik Reni przetrwał dzięki Zygmuntowi Schwarzerowi. Zygmunt przeżył wojnę w nazistowskich obozach koncentracyjnych, po wyzwoleniu na krótko wrócił do Polski, a później wyemigrował do USA. Tam odnalazł ocalałą matkę i siostrę Reni i przekazał im dziennik. Nie byli w stanie go przeczytać – było to dla nich zbyt trudne. Przez kilkadziesiąt lat dziennik Reni pozostawał w bankowym sejfie. Dopiero gdy o jego istnieniu dowiedziała się siostrzenica Reni, Alexandra Bellak i zrozumiała, jak cenny dokument znajduje się w posiadaniu rodziny, podjęła decyzję o publikacji. Dziennik Reni został wydany w języku angielskim, ukazał się też po polsku pod tytułem *Dziennik Reni Spiegel. Życie młodej dziewczyny w cieniu Holokaustu* i został przetłumaczony na kilka innych języków.

W ramach projektu powstało osiem odcinków:

Odcinek 1: “Kim jest Renia Spiegel?”

Odcinek 2: “Okupacyjna rzeczywistość”

Odcinek 3: “Strach”

Odcinek 4: “Getto”

Odcinek 5: “Dziennik”

Odcinek 6: “Miłość”

Odcinek 7: “Plany, marzenia, przyszłość”

Odcinek 8: “Ostatni rozdział”

Treść poszczególnych odcinków

Pierwszy odcinek serii stanowi wprowadzenie – widzowie poznają Renię Spiegel. Kolejne trzy odcinki odnoszą się do wydarzeń II wojny światowej i sytuacji w Przemyśle w tym okresie. Ukazują, jak te wydarzenia wpływały na Renię Spiegel i jej bliskich. Zarysowano w nich m.in.: atmosferę w przededniu wojny, wybuch wojny w 1939 roku, warunki życia pod okupacją sowiecką oraz deportacje polskich obywateli, walki niemiecko-sowieckie w 1941 roku i zajęcie Przemyśla przez Niemców, prześladowania ludności żydowskiej i utworzenie w Przemyśle getta.

Odcinki 5–7 mają nieco inny charakter. Część piąta wyjaśnia czym dla Reni Spiegel był jej dziennik, jak powstało i jak przetrwało jej świadectwo. W szóstym odcinku cała uwaga skierowana jest na relacje Reni i Zygmunta, na rodzące się pomiędzy nimi uczucie. W siódmym odcinku wykorzystane zostały fragmenty dziennika, w których Renia Spiegel opisywała swoje marzenia i plany, przyszłość, którą jej odebrano.

Ostatni, ósmy odcinek, w symboliczny sposób mówi o śmierci Reni, ale także o przestaniu płynącym z jej dziennika i o roli pamięci o ofiarach Zagłady.

Taka struktura pozwala na dużą elastyczność w doborze materiałów filmowych i umożliwia nauczycielom i nauczycielkom różnych przedmiotów oraz edukatorom i edukatorom dostosowanie treści do swoich potrzeb. Choć osiem odcinków serii stanowi pewną całość, można wykorzystać jedynie część z nich, zmodyfikować kolejność itp.

Mamy nadzieję, że zaproponowane na dalszych stronach tematy, pytania i zagadnienia będą użyteczne dla wszystkich osób, które zechcą wykorzystywać te filmy w swojej pracy, ale równocześnie zachęcamy do kreatywnego podejścia, do tworzenia własnych materiałów w oparciu o te, które zostały udostępnione w ramach projektu, do dzielenia się nimi z innymi.

Wybrane odniesienia do podstawy programowej

[źródło: www.podstawaprogramowa.pl, dostęp 16-25.10.2023]

Szkoła podstawowa:

Historia

Cele kształcenia:

Analiza i interpretacja historyczna:

- Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł, próba wyciągania z nich wniosków
- Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych
- Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności

Treści kształcenia:

Agresja Niemiec i Związku Sowieckiego na Polskę, wojna obronna Polski 1939
Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką:

- założenia i metody polityki sowieckiej w okupowanej Polsce
- założenia i metody polityki niemieckiej w okupowanej Polsce
- polityka Niemiec na terenach okupowanej Europy: Zagłada Żydów

Język polski

Cele kształcenia:

Kształcenie literackie i kulturowe - odbiór tekstów kultury

- wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury
- rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami
- określanie wartości estetycznej poznawanych tekstów kultury

Treści kształcenia:

Odbiór tekstów kultury

- rozumienie swoistości tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych
- wyodrębnianie elementów dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka)
- odnoszenie treści tekstów kultury do własnego doświadczenia

Szkoły ponadpodstawowe:

Historia

Cele kształcenia

Analiza i interpretacja historyczna

- analizowanie wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych w kontekście epok i dostrzeganie zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego
- rozpoznawanie rodzajów źródeł, ocena przydatności źródła do wyjaśnienia problemu historycznego
- ugruntowanie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych

Treści kształcenia

Wojna obronna Polski w 1939 roku, agresja Niemiec i Związku Sowieckiego
cele wojenne nazistowskich Niemiec i ZSRR

- podział ziem polskich pomiędzy okupantów i przykłady współpracy między nimi

Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką

- prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności
- realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich
- kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej

Niemiecka polityka eksterminacji

- ideologiczne podstawy polityki eksterminacji prowadzonej przez nazistowskie Niemcy
- etapy Zagłady Żydów
- główne miejsca Zagłady Żydów polskich i europejskich
- postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu
- postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu

Język polski

Cele kształcenia

Kształcenie literackie i kulturowe

- umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także ich wzajemnej korespondencji
- umiejętność świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym

Treści kształcenia (zakres podstawowy)

Odbiór tekstów kultury

- odczytywanie pozaliterackich tekstów kultury
- stosowanie kodu właściwego w danej dziedzinie sztuki

Wiedza o społeczeństwie

Treści:

Polityka i kultura polityczna

- totalitaryzm i jego historyczne źródła; różnice między totalitaryzmem a autorytaryzmem
- system rządów totalitarnych - porównanie najważniejszych cech ustrojowych Związku Sowieckiego oraz III Rzeszy Niemieckiej
- pojęcie faszyzmu i jego różne konteksty znaczeniowe

Prawo

- pojęcie praw człowieka oraz ich związek z dziedzictwem cywilizacji zachodniej

Plastyka

Cele i treści kształcenia:

Wprowadzenie w zakres sztuk o charakterze multimedialnym i ekspresja twórcza w oparciu o współczesne narzędzia komunikacji wizualnej

- definicja pojęcia multimedia – media stanowiące połączenie różnych form przekazu informacji (tekstu, dźwięku, grafiki, animacji, wideo)
- obszary, w których multimedia mają zastosowanie (sztuka, reklama, edukacja, rozrywka)
- świadomość, że współczesna działalność twórcza pozwala na wykorzystanie różnorodnych technik i narzędzi medialnych
- krytyczna ocena filmów, prezentacji i fotografii

Wprowadzenie

**Ogólne, podstawowe pytania
odnoszące się do wszystkich odcinków**

Jakie myśli i emocje wywołuje ten film?

Które sceny filmu najbardziej do Ciebie przemawiają?

**Jakich środków wyrazu użyli twórcy filmu, aby oddać
atmosferę tych wydarzeń?**

Do jakich wydarzeń odnosi się film?

Czego się dowiedziałeś/dowiedziałas z tego filmu?

Jakie uniwersalne problemy można odnaleźć w filmie?

Do jakich wartości odwołuje się ten film?

**Czy w ujętych w filmie fragmentach dziennika Reni Spiegel
odnajdujesz coś, co brzmi aktualnie także dzisiaj?**

Przykładowa karta pracy

Emocje

Co czuję po obejrzeniu tego filmu?

Fakty

Czego dowiaduję się z filmu?

Wartości

**Jakie uniwersalne przesłanie
płynie z tego filmu?**

Zagadnienia do poszczególnych odcinków

Odcinek 1: Kim jest Renia Spiegel?

Pytania:

Jak wyglądało życie Reni i jej siostry przed wybuchem II wojny światowej?

Jak opisuje Renię jej młodsza siostra, a jak Renia opisuje samą siebie?

Tematy:

1.

Renia zaczęła prowadzić dziennik na początku 1939 roku i pisała dość regularnie aż do lata 1942 roku.

W jaki sposób Renia oddaje w swoim dzienniku poczucie zagrożenia?

Kontekst historyczny: sytuacja w Polsce w przededniu II wojny światowej i wybuch wojny.

2.

Renia, przedstawiając się w pierwszych słowach swojego dziennika, w ogóle nie odnosi się do swojej żydowskości. Pierwsze wzmianki na ten temat pojawią się na kartach dziennika nieco dalej. O czym to może świadczyć?

Kontekst historyczny: złożona kwestia tożsamości polskich Żydów; statystyki dotyczące społeczności żydowskiej w międzywojennej Polsce.

3.

Renia wielokrotnie powtarza w swoim dzienniku, od pierwszych wpisów sprzed wybuchu wojny, po ostatnie, z 1942 roku, że brakuje jej domu, że rodzina się rozpadła. Wydarzenia wojenne sprawiają, że członkowie rodziny są jeszcze bardziej oddaleni od siebie.

Kontekst historyczny: wojna rozbijająca więzi rodzinne; rozłaka i trudne, niemożliwe do podjęcia decyzje.

Wybrane dodatkowe cytaty z dziennika:

01.07.1940

Mieszkałam w Stawkach. Czy mi tam było dobrze? Nie, zawsze zmartwienia, najpierw mamusia ciężko chora, sprawy materialne, sprzeczki i awantury rodzinne, potem tatuś, potem mamusia. Dom się rozleciał. Jeszcze gorzej. Arianka do Warszawy, tam męczyła się, straciła swoje dzieciństwo i zatraciła je – i to był jeden błąd. Ja byłam u babci i dziadzia, mogłam przecież w każdej chwili zaradzić, wylewałam łzy za mamusią, nie wiodło mi się i wyglądałam jak dziecko bez matki – i to był drugi błąd. Trzeci polegał na tym, że mamusia pozwoliła, po prostu przyzwyczaiła nas do życia tu. A znowuż z tym życiem, tak, babcia bardzo nas kocha, stara się, jak może, i tak, oni ponoszą ofiarę, i my ponosimy. Oni nie żyją jak normalnie dziadkowie, a my jak wnukowie. [...] A teraz wojna. My z Arianką same. [...] Mamusiu słodka moja, gdybyś była przy mnie, ile łez mniej popłynęłoby, o ile spokojniej byłoby mi z Tobą, dlaczego jesteś tak daleko...

01.01.1942

Miałam ochotę napisać list, który byłby krzykiem tęsknoty! Wydaje mi się, że jestem taka samotna, że nie mam nikogo, nikogo. Jest tylko Buluś [matka], ale tak daleko. Zrozumiałam, że najbliższe istoty to jednak matka i dziecko. Ja rozumiem, że jestem dla mamy, czym byłoby moje dziecko dla mnie.

26.01.1942

Buluś [matka] nie pisze. Ticiu [ojciec] nie pisze. To też jest ciało rozdarte na kawałki ta cała nasza rodzina. A czy ożyje? Czy złączy się kiedy? Ja już zwątpiłam w słowa „dom rodzicielski”. Mogę mieć tylko mój własny. O, spraw to, Boże. Naszą osłoną i naszą opieką, i wszystkim są dziadkowie...

Odcinek 2: Okupacyjna rzeczywistość

Pytania:

Jak Renia opisuje życie pod okupacją sowiecką?

Na jakie kwestie zwraca szczególną uwagę?

Tematy:

1.

Renia przez wiele miesięcy żyła w Przemyślu znajdującym się pod sowiecką okupacją. Jej sytuacja była inna, niż ludności żydowskiej na terytorium Polski okupowanym w tym okresie przez nazistowskie Niemcy.

Jak Renia opisuje tę rzeczywistość?

Kontekst historyczny: sytuacja Żydów pod sowiecką okupacją w latach 1939-1941

2.

Renia początkowo była dość podatna na komunistyczne wizje „idealnego świata” i ówczesną sowiecką propagandę, o czym świadczy choćby jej wiersz o pracy, zacytowany w dodatkowych materiałach poniżej.

Potem jednak przestała się łudzić.

Jak to się stało?

Kontekst historyczny: działania propagandowe Sowietów na zajętych terenach a rzeczywistość, deportacje polskich obywateli

Dodatkowe cytaty z dziennika:

28.10.1939

Jakie dziwne jest to życie szkolne. Wczoraj był miting, przedwczoraj pochód. Polki buntują się, jeśli się wznosi zdrowie Stalina, nie biorą udziału w tym okrzyku. Piszą jakieś tajne odezwy „Jeszcze Polska nie zginęła”, a szczerze mówiąc, między nami, zginęła i to już dawno. I teraz jest tu Zachodnia Ukraina, jest „kumunizm”, są wszyscy równo i to je boli. Boli je to, że nie mogą już powiedzieć: „Ty parszywa Żydowico”. I tak mówią, ale nieoficjalnie...

10.12.1939

“Pracujemy!” – tak się nazywa nasza gazetka. „Praca to potęga!”, „Naprzód pracą!” i jeszcze wiele takich haseł słyszałam. I zastanawiałam się nad tym długo: co to jest praca?

[...]

*Wszystko huczy i warczy dokola
to wre praca, to praca tak woła
dudni, tętni, stukocze, łopocze,
chce żołnierzy do swej armii roboczej!
Wzywa wszystkich na ziemi i morzu,
Tych z kopalni i tych, co w przestworzu,
By dźwignęli młoty, dłuta i kielnie,
By stanęli wszyscy w szykach dzielnie
Z nią na czele w podbój świata ruszyli
Pracą świat zbudowali i pracą zdobyli.*

06.07.1940

Och to była noc straszna! Okropna! Przeokropna. Tu? Do nas? Czy nie tu? Najpierw chrzęst klucza, otwierała się brama. Weszli. Potem znów chwile czekania. To było straszne. Potem wyszli, prowadzili ze sobą dużo ludzi, dzieci i starców. [...] Straszna była ta nocna obława. Z niecierpliwością oczekiwałam świtu. O już! Nareszcie! Ale to wcale nie było już. Teraz dopiero w dziennym świetle zobaczyłam rozpacz, i gwałt, i bezprawie. [...] Biedne dzieci, rodzice, starcy. W oczach tych ludzi błąkały się strach, rozpacz, rezygnacja... Brali to, co przynieśli na wątłych plecach, by zawieźć tam, dokąd nie dojadą. Biedni uchodźcy z tamtej strony Sanu... [...] I iluż z nich dojedzie? I przyjadą wreszcie szlakiem zesańców tam, na koniec Azji...

Odcinek 3: Strach

Pytania:

Jakie największe lęki opisuje Renia?

Jakiego języka używa Renia, by opisać swoją sytuację i otaczającą ją rzeczywistość?

Do jakich wydarzeń historycznych się odnosi?

Tematy:

1.

Renia opisuje brutalne deportacje dokonywane przez Sowietów, a potem wybuch wojny niemiecko-sowieckiej i wkroczenie do Przemyśla Niemców. Jakie konsekwencje miało dla niej i jej rodziny zajęcie miasta najpierw przez Sowietów, a potem przez niemieckich nazistów?

Kontekst historyczny: okupacja sowiecka i niemiecka – jakie były zagrożenia dla polskich obywateli pod daną okupacją i jaka była sytuacja Żydów?

2.

Niemieccy naziści od razu rozpoczęli prześladowania ludności żydowskiej na zajętych terenach. Jedno z pierwszych zarządzeń dotyczyło noszenia opasek z gwiazdą Dawida przez Żydów. Jak reaguje na to Renia?

Kontekst historyczny: nazistowska polityka wobec Żydów – jakie były metody izolowania ludności żydowskiej od reszty społeczeństwa?

Dodatkowe cytaty z dziennika:

28.07.1941

Wczoraj byłam świadkiem bicia Żydów. [...] I w tej chwili jedyną pociechą dla mnie była myśl o zemście, o tak, zemsta jest słodka. Lecz nie powinna być krwawa. A chcę dożyć tej chwili, kiedy będę mogła podnieść głowę w górę, kiedy będę równym, wolnym człowiekiem w wolnym, demokratycznym kraju! Ja chcę być szczęśliwa z Zygiem, z wszystkimi, którzy przeszli przez piekło hańby, rzezi i poniżenia...

16.08.1941

Dzień jest zwykły, szary, wojenny. [...] Jest taki dzień nerwowo chory, jest dżdżysty, zimny, nieprzyjazny... [...] Dlaczego żyje się w strachu przed rewizją, przed aresztowaniem? Dlaczego my nie możemy pójść na spacer, bo dzieci rzucają kamieniami? I dlaczego, dlaczego, dlaczego... Ogarnia mnie jakiś taki lęk zaraźliwy, nie, nie mam złych przeczuć, a jednak tak się boję, tak bardzo się boję...

28.08.1941

Nie ma co jęczeć: „nie płacz, nie płacz, nie nada”. Tak być musi, to już jest konieczne, że my dziś chodzimy z opuszczonymi głowami, przebiegamy ulicami, drżymy. Że dziś mnie ostatnia ulicznica zaczepia, obraża i znieważa przy Zygu i on mi nie może pomóc, tak samo jak ja jemu...

Odcinek 4: Getto

Pytania:

Jakie sytuacje opisuje Renia?

Do jakich wydarzeń historycznych się odnosi?

W jaki sposób Renia próbuje sobie radzić w tej niezwykle dramatycznej sytuacji?

Tematy:

Renia opisuje prześladowania, jakie spotykają Żydów w Przemyślu po zajęciu miasta przez Niemców, reakcje nieżydowskiej ludności, wiadomości o utworzeniu getta i przesiedlenie do getta.

Jak reaguje i jak odreagowuje to, co widzi wokół siebie oraz to, co spotyka ją i jej najbliższych?

Kontekst historyczny: okupacja niemiecka – polityka nazistów wobec ludności żydowskiej: stygmatyzacja i izolowanie ludności żydowskiej od reszty społeczeństwa, rekwizycje, rabunek, przymusowe przesiedlenia, tworzenie gett, egzekucje, deportacje do obozów.

Dodatkowy cytat z dziennika:

25.10.1941

Teraz stoję przy oknie i patrzę, jak moknie wino dzikie, jak wyglądają różni ludzie, co się przesuwają przez ulicę, i myślę, jakie każdy z nich ma troski, a jakie samopoczucie... [...] Śmieszne to wszystko... Śmieszna jest nędza w łachmanach, śmieszni są ludzie skurczeni z zimna i głodni, a jak śmiesznie wygląda człowiek, który się boi żołnierza, mówi do niego, uśmiecha się, staje na baczność, podryguje... Stary człowiek – przed młodzieniaszkiem. A jeńcy? Te chwiejące się szerniałe szkielety jak zabawnie kiwają się na tych patykowatych nóżkach i jakie piskliwe i ciche wydają z siebie głosy – oni też są śmieszni, śmieszni – aż mi się robi słabo...

Odcinek 5: Dziennik

Pytania:

Czym był dla Reni Spiegel jej dziennik?

W jaki sposób Renia się do niego zwracała?

Czy dziennik Reni rzeczywiście zawsze „milczał jak księga zaklęta, zamknięta zaklętym kluczem, ukryta w zaklętym zamku”?

W jaki sposób, za pomocą jakich zabiegów i środków stosunek Reni do dziennika został przedstawiony w filmie?

Tematy:

Renia jednoznacznie pisze w swoim dzienniku, że jest on jej powiernikiem i przyjacielem, któremu zwierza się ze wszystkiego. Opisuje w nim najbardziej intymne sprawy. Pozwolenie komukolwiek na przeczytanie choćby fragmentu, to wyraz ogromnego zaufania.

Czy ta świadomość zmienia Twój odbiór dziennika Reni?

Kontekst: literatura dokumentu osobistego; dzienniki i pamiętniki z czasów II wojny światowej; dzienniki ofiar Zagłady jako źródło historyczne.

Odcinek 6: Miłość

Pytania:

Jakie emocje wywołuje ten film?

Jaki nastrój dominuje w filmie?

Jakie uniwersalne wartości możemy wskazać we fragmentach dziennika Reni wykorzystanych w filmie?

W jaki sposób w filmie została ukazana relacja Reni i Zygmunta?

Tematy:

Renia jest zakochana w Zigmuncie, przeżywa swoją pierwszą wielką miłość. Towarzyszy jej niepewność co do jego uczuć, zazdrość o inne dziewczyny. Ale to wszystko rozgrywa się w wojennej rzeczywistości. Renia zginęła 31 lipca 1942 roku, czyli niewiele ponad rok po tym, jak opisała na kartach dziennika majowe spaceru i pierwszy pocałunek z Zygmuntem.

Czy ta świadomość zmienia Twój odbiór przedstawionych w filmie scen?

Kontekst historyczny: czasem, kiedy myślimy o wojennej, okupacyjnej rzeczywistości, szczególnie o sytuacji ludności żydowskiej, zapominamy, że tak długo, jak było to możliwe, ludzie starali się stworzyć choć namiastkę normalnego życia. Zawiały się przyjaźnie, ludzie się zakochiwali, żyli w nieformalnych związkach lub zawierali małżeństwa.

Odcinek 7: Plany, marzenia, przyszłość

Pytania:

O czym marzyła Renia Spiegel?

Kim chciała zostać?

Jak zmieniały się jej marzenia i pragnienia?

W jaki sposób jej wizja przyszłości została przedstawiona w filmie?

Tematy:

Dzięki takim źródłom jak dziennik Reni Spiegel, możemy spojrzeć na wydarzenia historyczne z innej perspektywy -- opisywane na gorąco, „ze środka”, przez osoby nie wiedzące, co je czeka, nie mające pełnej świadomości szerszego kontekstu i tragicznego końca. Renia Spiegel w Nowy Rok 1942 wyrażała nadzieję, że ten rok przyniesie pokój.

Została zamordowana 31 lipca 1942 roku, kilka dni po swoich osiemnastych urodzinach.

Kontekst: 1942 rok – trwała wówczas Akcja Reinhardt, czyli kulminacja masowej zagłady ludności żydowskiej w okupowanej Polsce.

Odcinek 8: Ostatni rozdział

Pytania:

Do jakich uniwersalnych wartości możemy się odwołać na podstawie przytoczonych w filmie fragmentów dziennika zapisanych przez Renię i przez Zygmunta?

W jaki sposób w filmie ukazano tragiczny los bohaterki?

Tematy:

Renia Spiegel została zamordowana w Przemyślu, 31 lipca 1942 roku. Z całej najbliższej rodziny Reni przeżyła jedynie jej matka Róża i młodsza siostra Arianka. Przeżył również ukochany Reni, Zygmunt Schwarzer.

Kontekst historyczny: liczba ofiar Holokaustu w Polsce i świadomość, że każda z milionów ofiar Zagłady miała swoje życie, marzenia, plany na przyszłość, bliskie, kochane osoby.

Dodatkowy cytat:

Prof. Deborah Lipstadt napisała w postwowie do dziennika Reni:

„Renia Spiegel, młoda dziewczyna tak bardzo wypełniona wolą życia i chcąc za wszelką cenę opisać prozą i wierszem piękno otaczającego ją świata, została za pomocą jednego pocisku pozbawiona tego, czego tak bardzo pragnęła: przyszłości. Jednak gdyby nie pamiętnik, spotkałby ją okrutny los milionów innych ofiar Holokaustu – zapomnienie.”

Jak rozumiesz te słowa?

Bibliografia i filmografia

Dziennik Reni Spiegel - różne wydania:

Dziennik Reni Spiegel. Życie młodej dziewczyny w cieniu Holokaustu,
Wyd. Prószyński i S-ka, 2020
Renia Spiegel, *Dziennik 1939-1942*, wyd. Fundacja im. Reni Spiegel,
2016

Kontekst i dodatkowe informacje:

Strona internetowa Fundacji im. Reni Spiegel:
<https://www.reniaspiegelfoundation.org/>

Historia społeczności żydowskiej Przemyśla
w portalu Wirtualny Sztetl:
<https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/p/167-przemysl/99-historia-spolesznosci/137895-historia-spolesznosci>

Film dokumentalny o Reni i Arianie Spiegel:

Przemyśl. Złamane marzenia, reż. Tomasz Magierski, 2019

Opracowanie:
Anna Wencel

Konsultacja:
Katarzyna Suszkiewicz

Wykorzystane materiały ikonograficzne:
Fotografia Reni Spiegel - archiwum rodziny Bellak
Kadry z filmu autorstwa Tomasza Głódka

